

Analiza practicilor și politicilor locale privind accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului

Autor:

Arina ȚURCAN-DONȚU, avocată

Raportul privind analiza practicilor și politicilor locale privind accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului a fost elaborat în cadrul proiectului „Parteneriate locale pentru un acces mai bun la justiție”, implementat de AO „Fiecare Contribuie pentru Schimbare”, în calitate de beneficiară a Proiectului „Consolidarea eficienței și accesului justiției în Moldova”, implementat de PNUD Moldova în parteneriat cu Institutul de Reforme Penale, cu suportul financiar al Suediei.

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR.....	2
INTRODUCERE	3
METODOLOGIA CERCETĂRII.....	4
BARIERE ÎN ACCESUL LA JUSTIȚIE AL FEMEILOR ȘI BĂRBAȚILOR DIN RAIOANELE CRIULENI, DUBĂSARI ȘI UNELE LOCALITĂȚI DIN STÂNGA NISTRULUI	5
Bariere socio-economice.....	5
Bariere legate de accesibilitate.....	6
Bariere în accesul la justiție al persoanelor din stânga Nistrului	7
Bariere culturale.....	7
Bariere legate de slaba alfabetizare juridică.....	7
Bariere legate de neîncrederea în sistemul de justiție.....	8
Bariere culturale pentru victimele violenței în familie.....	9
Bariere legate de discriminarea în accesul la justiție	11
Bariere culturale pentru persoanele de etnie romă.....	12
Bariere în accesul la justiție al persoanelor ex-deținute	13
Bariere legate de vârstă sau dizabilitate.....	14
Bariere în accesul la justiție pentru persoane în etate.....	14
Bariere în accesul la justiție pentru persoane cu dizabilități	15
Bariere legate de interacțiunea actorilor comunitari cu persoanele din grupuri vulnerabile și interacțiunea dintre actorii comunitari	17
BUNE PRACTICI ÎN FACILITAREA ACCESULUI LA JUSTIȚIE AL PERSOANELOR DIN GRUPURI VULNERABILE	18
Sesiuni de informare a persoanelor din grupuri vulnerabile.....	18
Suport și asistență juridică calificată pentru persoane din grupuri vulnerabile.....	19
Dezvoltarea mecanismului de identificare, asistare și referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari	21
CONCLUZII	24
RECOMANDĂRI	26
BIBLIOGRAFIE.....	28

LISTA ABREVIERILOR

AAIJ - Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești
AIB - Asociația Internațională a Barourilor
ANAS - Agenția Națională Asistență Socială
ANP - Administrația Națională a Penitenciarelor
APL - Administrația publică locală
ARI - Agenția Relații Interetnice
BNS - Biroul Național de Statistică
CC - Codul contravențional
CDPD - Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități
CML - Centrul de Medicină Legală
CoE - Consiliul Europei
CNAJGS - Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat
CNR - Centrul Național al Romilor
CNUDO - Consiliul Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului
CP - Codul penal
CPC - Codul de procedură civilă
CPP - Codul de procedură penală
CRJM - Centrul de Resurse Juridice din Republica Moldova
IGP - Inspectoratul General al Poliției
INP - Inspectoratul Național de Probațiune
INSP - Inspectoratul Național de Securitate Publică al IGP al MAI
MAI - Ministerul Afacerilor Interne
MEC - Ministerul Educației și Cercetării
MMPS - Ministerul Muncii și Protecției Sociale
OSCE - Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
UE - Uniunea Europeană

Alte abrevieri:

ONC - Organizație necomercială
p.p. - puncte procentuale
VF - Violență în familie
VS - Violență sexuală

INTRODUCERE

Accesul la justiție, inclusiv accesul la instanțele judecătorești, constituie o condiție de bază pentru statul de drept și realizarea drepturilor umane fundamentale și este influențat în mod direct de factorii sociali și economici. Acest drept procedural este foarte important pentru persoanele aflate în situație de sărăcie și care fac parte din grupuri marginalizate, care de multe ori nu își cunosc drepturile lor, nu dispun de protecție juridică și acces la mecanismele pentru remedierea plângerilor sau se confruntă cu alte impedimente din cauza vulnerabilității pronunțate ale acestora¹. Sărăcia, analfabetismul și discriminarea sunt identificate la scară largă drept obstacole-cheie în calea accesului la justiție², deoarece femeile și bărbații care trăiesc în sărăcie sunt mai puțin în măsură să-și apere drepturile prin intermediul sistemului de justiție din cauza costurilor necesare pentru asistența juridică (taxa de stat, dispunerea expertizelor, cheltuieli de transport).

În contextul prezentului raport, vulnerabilitatea este definită ca o caracteristică a unui grup de persoane a căror vulnerabilitate se datorează parțial unor circumstanțe mai largi de natură socială, politică și instituțională, inclusiv diferențe de competențe și cadre de politici ce nu răspund nevoilor persoanelor din grupul respectiv³.

Având în vedere specificul social și cultural al raioanelor Criuleni și Dubăsari, în elaborarea raportului s-a luat în considerare vulnerabilitatea particulară în accesul la justiție a următoarelor grupuri vulnerabile: femei victime ale violenței în familie (VF) și/sau în bază de gen, minorități etnice și lingvistice, persoane cu dizabilități, persoane în etate, persoane ex-deținute.

Prin intermediul prezentului raport, autorii au încercat să identifice barierele și practicile pozitive existente în accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului. De asemenea, în raport se analizează inițiativele locale demarate de A.O. „Fiecare Contribuie pentru Schimbare”, care au facilitat accesul la justiție pentru femeile și bărbații din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului și care au potențial de extindere.

Colectarea de date cantitative din raioanele Criuleni și Dubăsari și interviurile individuale aprofundate cu specialiștii au fost efectuate în perioada lunilor mai – iunie 2022, respectiv, datele utilizate în cadrul evaluării sunt valabile pentru aceeași perioadă.

Constatările raportului vor putea fi utilizate în calitate de suport și sursă informațională, în vederea elaborării propunerilor de proiecte pentru extinderea, preluarea, instituționalizarea bunelor practici în accesarea justiției.

Raportul privind analiza practicilor și politicilor locale privind accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului a fost elaborat în cadrul proiectului „Parteneriate locale pentru un acces mai bun la justiție”, implementat de AO „Fiecare Contribuie pentru Schimbare”, în calitate de beneficiară a Proiectului „Consolidarea eficienței și accesului justiției în Moldova”, implementat de PNUD Moldova în parteneriat cu Institutul de Reforme Penale, cu suportul financiar al Suediei.

¹ CoE (2020), *Raportul „Îmbunătățirea accesului la instanțele judecătorești pentru grupurile vulnerabile din Republica Moldova: provocări și recomandări”*, Andrei Brighidin, p. 32, (linkul) <https://rm.coe.int/report-access-to-courts-for-vulnerable-groups-fin-ro/pdf/1680a21e06>.

² CNUDO (2013), *„Raportul raportorului special privind sărăcia extremă și drepturile omului în legătură cu dreptul de participare al oamenilor care trăiesc în sărăcie”*, M Sepulveda.

³ CoE (2020), *Raportul „Îmbunătățirea accesului la instanțele judecătorești pentru grupurile vulnerabile din Republica Moldova: provocări și recomandări”*, Andrei Brighidin, p. 32, (linkul) <https://rm.coe.int/report-access-to-courts-for-vulnerable-groups-fin-ro/pdf/1680a21e06>.

METODOLOGIA CERCETĂRII

Scopul cercetării

Scopul acestui raport este de a identifica barierele și practicile pozitive existente în accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului. Pentru realizarea scopului, au fost stabilite următoarele **obiective specifice**:

- identificarea barierelor în accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului;
- identificarea modelelor de bune practici în accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului;
- furnizarea de concluzii și recomandări pentru extinderea, preluarea, instituționalizarea bunelor practici în accesarea justiției.

Constatările *Raportului privind analiza practicilor și politicilor locale privind accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului*, în contextul barierelor teritoriale existente vor putea fi utilizate în calitate de suport și sursă informațională, în vederea elaborării propunerilor de proiecte pentru extinderea, preluarea, instituționalizarea bunelor practici în accesarea justiției.

Etapele și metodele de culegere a datelor

Abordarea metodologică pentru realizarea studiului a presupus utilizarea unui mix de metode de cercetare cantitativă și calitativă care să asigure obținerea de date de la ONC-uri, profesioniștii din sistemul de justiție și alte instituții.

Schema generală de elaborare a *Raportului privind bunele practici privind accesul la justiție al femeilor și bărbaților din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului*, în contextul barierelor teritoriale existente include următoarele etape:

- documentarea și elaborarea instrumentelor de culegere a datelor;
- identificarea grupurilor care vor participa în cercetare;
- colectarea de date cantitative de la grupurile participante în actul de justiție (organizații necomerciale, reprezentanți ai instituțiilor de drept, grupuri de inițiativă, precum și autorități locale care au facilitat accesul la justiție pentru cetățeni etc.) în raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului;
- procesarea și analiza datelor calitative și cantitative culese de la grupurile participante în actul de justiție din raioanele Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului;
- elaborarea raportului.

Primul pas în identificarea modelelor de bune practici în accesarea justiției pe teritoriul raioanelor Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului, a constat în culegerea de date cantitative,

pe baza unor formulare standard, aplicate în rândul reprezentanților organizațiilor necomerciale, ai instituțiilor de drept, grupurilor de inițiativă, precum și autorităților locale care au facilitat accesul la justiție pentru cetățeni.

În cadrul cercetării a fost organizat un sondaj bazat pe un chestionar, elaborat în cadrul acestei misiuni, care oferă date generale pe domeniile vizate în cercetare. Chestionarul a fost conceput pentru a fi completat în 15-20 de minute. Chestionarul elaborat a fost transmis la 23 de persoane din grupurile selectate din raionul Criuleni și **18 persoane** din raionul Dubăsari.

După procesarea și analizarea chestionarelor acumulate în cadrul sondajului au fost selectate 13 persoane care au participat la interviurile individuale aprofundate.

În a **doua etapă** au fost realizate **13 interviuri în profunzime** (la interviuri au participat asistenți personali, asistenți sociali, polițiști, para-juriști, avocați ce oferă asistență juridică garantată de stat pentru a identifica în continuare modelele de bune practici și barierele în accesarea justiției de pe teritoriul raioanelor Criuleni, Dubăsari și unele localități din stânga Nistrului.

Interviurile au fost desfășurate în baza unor ghiduri de interviu, elaborate în concordanță cu obiectivele cercetării. În funcție de evoluția pandemiei COVID -19, interviurile au fost realizate direct sau online. Toate discuțiile cu respondenții au fost înregistrate audio și transcrise în întregime. Aceste date oferă răspunsuri suplimentare și complementare pentru a dezvolta o gamă mai largă de eșantioane care ar putea fi inclusă în chestionar.

În procesul de interpretare și utilizare a datelor obținute în sondaj, interviuri inițiale și aprofundate, în primul rând, ne-am axat pe răspunsurile și exemplele furnizate de respondenți. Acolo unde a fost necesar, au fost verificate răspunsurile/exemplele furnizate de respondenți cu ajutorul surselor din domeniul public (de exemplu, *studii existente, răspunsurile partenerilor de implementare, finanțatorilor etc.*). Pentru a cerceta și alte experiențe, preponderent istorii de insucces, a fost studiată informația colectată prin alte canale disponibile, cum ar fi interviuri cu partenerii de dezvoltare, reprezentanții autorităților publice locale etc.

BARIERE ÎN ACCESUL LA JUSTIȚIE AL FEMEILOR ȘI BĂRBAȚILOR DIN RAIIOANELE CRIULENI, DUBĂSARI ȘI UNELE LOCALITĂȚI DIN STÂNGA NISTRULUI

Bariere socio-economice

Accesul la justiție, inclusiv accesul la instanțele judecătorești, constituie o precondiție de bază pentru statul de drept și realizarea drepturilor umane fundamentale și este influențat în mod direct de factorii sociali și economici. Acest drept procedural este foarte important pentru persoanele aflate în situație de sărăcie și din grupurile marginalizate, care de multe ori nu își cunosc drepturile legale, nu dispun de protecție juridică și acces la mecanismele pentru remedierea plângerilor sau se confruntă cu alte impedimente din cauza vulnerabilității pronunțate⁴. Sărăcia, analfabetismul și discriminarea sunt identificate la scară largă drept obstacole-cheie în calea accesului la justiție⁵, deoarece femeile și bărbații care trăiesc în sărăcie sunt mai puțin în măsură să-și apere drepturile prin intermediul sistemului de justiție din cauza costurilor necesare pentru asistența juridică, taxa de stat, dispunerea expertizelor, cheltuieli de transport etc.

Dificultățile grupurilor vulnerabile în achitarea costurilor aferente actului de justiție s-au accentuat și odată cu majorarea tarifelor la gazele naturale și carburanți, care au generat scumpiri în lanț. Majorarea prețurilor la produsele alimentare a afectat, în primul rând, persoanele cu venituri mici, pensionarii, familiile cu mulți membri și cei cu venituri mici, șomerii, dar și persoanele aflate în incapacitate de muncă, persoane cu dizabilități, persoanele aflate în concediu de îngrijire a copilului.

Datele statistice prezentate arată că veniturile grupurilor vulnerabile sunt în mare parte alocate pentru achitarea produselor alimentare și a serviciilor comunale, ceea ce face ca costurile aferente actului de justiție să fie inaccesibile pentru aceste persoane, fapt ce determină să renunțe la apărarea drepturilor pe cale judiciară sau administrativă.

În contextul în care în Republica Moldova rata sărăciei constituie 25,2%, sărăcia constituie o barieră acută în realizarea accesului la justiție al grupurilor vulnerabile.

Conform datelor prezentate de Biroul Național de Statistică, prețurile medii de consum în luna iunie 2022, față de mai 2022, au crescut cu 2,21%⁶.

Bariere legate de accesibilitate

Accesul la justiție al persoanelor din grupuri vulnerabile este afectat de accesibilitatea fizică a instituțiilor de drept. De exemplu, geografic instituțiile de drept sunt amplasate în centrele raionale,

⁴ CoE (2020), Raportul „Îmbunătățirea accesului la instanțele judecătorești pentru grupurile vulnerabile din Republica Moldova: provocări și recomandări”, Andrei Brighidin, p. 32, (linkul) <https://rm.coe.int/report-access-to-courts-for-vulnerable-groups-fin-ro/pdf/1680a21e06>.

⁵ CNUDO (2013), „Raportul raportorului special privind sărăcia extremă și drepturile omului în legătură cu dreptul de participare al oamenilor care trăiesc în sărăcie”, M. Sepulveda.

⁶ BNS, *Evoluția prețurilor de consum în Republica Moldova în luna iunie 2022*, (linkul) https://statistica.gov.md/ro/evolutia-preturilor-de-consum-in-republica-moldova-in-luna-9485_59592.html.

respectiv barierele în calea accesului la justiție sunt în special legate de dificultatea de achitare a cheltuielilor de transport sau de transportul inaccesibil pentru persoane cu dizabilități sau cu mobilitate redusă.

Așa cum confirmă și participanții la interviuri, aceste bariere sunt resimțite mai acut de locuitorii zonelor rurale și persoanele cu dizabilități locomotorii, senzoriale, intelectuale sau psiho-sociale. O modalitate de livrare a serviciilor juridice în zonele rurale cu transport deficitar este utilizarea „echipelor mobile” sau digitalizarea serviciilor de consiliere juridică.

Cetățenii localităților rurale și îndepărtate reprezintă 57% din cetățenii Republicii Moldova, iar cei săraci - 84%⁷. În raionul Criuleni sunt 40 de localități rurale în care locuiesc 53,6 mii de persoane, iar în raionul Dubăsari numărul de localități rurale este de 15, cu o populație de 25,3 mii de persoane.

Bariere în accesul la justiție al persoanelor din stânga Nistrului

Asigurarea respectării drepturilor cetățenilor Republicii Moldova în regiunea transnistreană este împiedicată de lipsa unui control efectiv asupra teritoriului din stânga Nistrului. Lipsa unui astfel de control a determinat crearea unui sistem paralel și separat de sistemul constituțional național și care generează numeroase încălcări ale drepturilor omului.

Având în vedere faptul că autoritățile constituționale ale Republicii Moldova nu dețin controlul efectiv asupra regiunii transnistrene, cetățenii din stânga Nistrului se pot adresa în instanțele de judecată și cele administrative, amplasate pe malul drept. În cadrul interviurilor, respondenții au indicat că bariera de bază în accesul la justiție al cetățenilor din stânga Nistrului ține de necunoașterea limbii de stat și imposibilitatea punerii în executare a hotărârilor judecătorești pe malul stâng al Nistrului. În special, barierele ce țin de imposibilitatea punerii în executare se referă la revendicarea dreptului de proprietate asupra bunurilor imobile, dreptului de moștenire, partajul averii între soți etc. Un alt impediment ține de lipsa actelor confirmative necesare în probarea situațiilor juridice, or înscrisurile eliberate de entitățile neconstituționale nu pot servi ca probă în procesele administrative, civile etc. În viziunea respondenților, o mare parte din cetățenii din stânga Nistrului se adresează instanțelor de pe malul drept al Nistrului cu acțiuni ce vizează stabilirea prestațiilor sociale de către autoritățile din Republica Moldova, litigii de familie, încasarea datoriei etc.

Bariere culturale

Barierele culturale se referă la câteva dimensiuni, cum ar fi:

- norme și valori diferite;
- probleme de comunicare;
- etnocentrismul (tendință de a considera valorile și modelele culturale ale propriului grup ca fiind superioare celor ale altor grupuri);
- prejudecăți și stereotipuri.

⁷ *Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022-2028*, (linkul) https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-03_-_nu_601_midr_2021.pdf.

Bariere legate de slaba alfabetizare juridică

Alfabetizarea și educația împuternicesc indivizii, sporindu-le capacitatea de a înțelege și de a insista asupra exercitării drepturilor lor. Nivelul scăzut de alfabetizare și educație reduc accesul la resurse economice și capacitatea de înțelegere și exercitare a drepturilor, conducând la nivel redus de acces la justiție⁸.

Participanții la interviuri au confirmat importanța alfabetizării și educației juridice pentru accesul persoanelor din grupuri vulnerabile la justiție. Majoritatea respondenților au declarat că nivelul scăzut de educație și alfabetizare juridică are un impact foarte mare asupra neconștientizării drepturilor lor. Respondenții au menționat faptul că grupurile cele mai afectate de slaba alfabetizare juridică sunt persoanele în etate, persoanele cu dizabilități, populația de etnie romă și locuitorii din zonele rurale. Deși admit importanța crucială a alfabetizării juridice și a educației în legătură cu accesul la justiție, respondenții au fost rezervați asupra potențialului de schimbare referitor la această barieră în următorii ani, dacă nu se vor organiza lecții publice și campanii de informare pentru persoane din grupuri vulnerabile.

Participanții la interviuri au oferit câteva exemple de moduri de sporire a informării persoanelor din grupuri vulnerabile cu referire la drepturile lor și conștientizării privind drepturile egale, cum ar fi prin intermediul programelor de radio și televiziune, articole în ziare locale, lecții publice etc.

Bariere legate de neîncrederea în sistemul de justiție

Încrederea în justiție este determinată de un set foarte complex de factori, care pot fi sistematizați într-un mod generalist în câteva grupuri. Primul grup de factori ține de interdependența încrederii în justiție și încrederea în alte instituții ale statului. Un alt grup de factori ține de fonul mediatic în jurul justiției. Al treilea set de factori ține de experiența proprie sau a cercului social restrâns al persoanei care vine în contact cu justiția. Nivelul de încredere în justiție a scăzut în rândul tuturor categoriilor de populație⁹.

Studiile realizate la nivel național atestă că mai mult de 60% nu au încredere în sistemul judecătoresc, procuratură și poliție¹⁰.

⁸ Anderson M., (2003), „Accesul la justiție și procesul legal: Responsabilizarea instituțiilor legale față de persoanele sărace în LDC-uri”, Document de lucru al IDS 178.

⁹ CRJM, (2018), Notă analitică „Încrederea în justiție din Republica Moldova 2001-2018. Evoluții și determinante”, Vasile Cantarji, (linkul) <https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/02/2018.12-Increderea-in-justitie.-Evolutii.pdf>.

¹⁰ Barometru opiniei publice, (linkul) <http://bop.ipp.md/>.

**Cât de multă încredere aveți în următoarele agenții de aplicare a legii?
Judecătorii, perioada - iunie 2021**

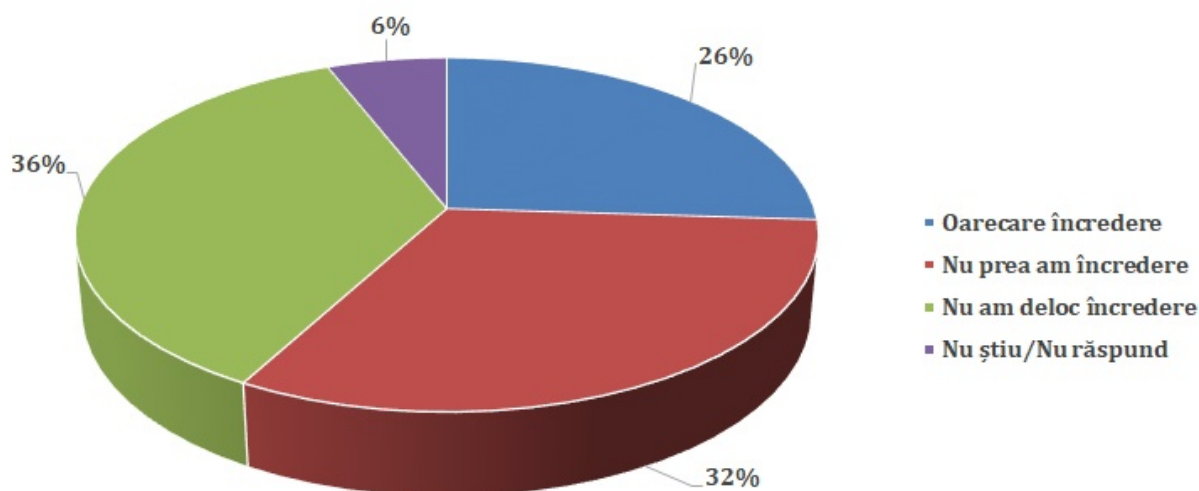

Figura 1. Nivelul de încredere în justiție

În viziunea participanților la interviuri, independența sistemului judiciar este vitală pentru un sistem judiciar funcțional și este de o importanță crucială ca judecătorii să nu fie influențați în mod necorespunzător în exercitarea funcției lor judiciare. Deși independența sistemului judiciar este garantată prin lege, percepția generală a grupurilor vulnerabile este că acest fapt nu asigură neapărat independența judecătorilor.

Bariere culturale pentru victimele violenței în familie

Cel mai frecvent, victime ale violenței în familie sunt femeile. Aceste tendințe sunt confirmate la nivel local, cât și național. Astfel, potrivit datelor statistice prezentate de Inspectoratul General al Poliției (IGP), în urma violenței domestice, în anul 2021, la nivel național, au suferit 1953 de femei, 55 de copii și 117 bărbați¹¹.

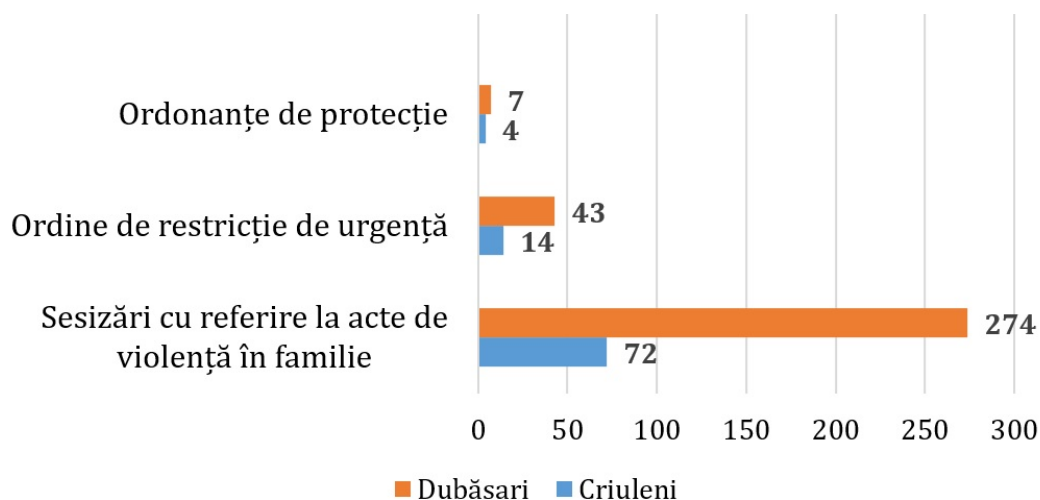

Figura 2. Numărul de sesizări a cazurilor de violență în familie și a măsurilor de protecție aplicate în raioanele Criuleni și Dubăsari în anul 2021

¹¹ https://politia.md/sites/default/files/ni_privind_infraactiunile_ce_atenteaza_la_viata_persoanei_si_cele_5.pdf.

Tradiția, specificul cultural și prejudecățile de gen sunt obstacole care împiedică victimele violenței în familie să raporteze cazurile de violență. Situația descrisă este mult mai accentuată în comunitățile cu valori patriarhale puternice¹². De exemplu, participanții la interviuri din raionul Criuleni au remarcat că în raion în care activează o comunitate mai mare de romi există în s. Izbiște și Onițcani și în ultimii ani nu au avut în examinare cazuri de violență în familie, sesizate de femeile de etnie romă. În opinia respondenților, tradiția și specificul cultural al romilor promovează un mecanism de examinare a conflictelor din familie în interiorul comunității de romi, care nu neapărat oferă un remediu efectiv pentru fetele și femeile victime și aceasta constituie un impediment în solicitarea protecției de la organele de drept sau de la persoane din afara comunităților rome/nerome.

Atitudinile și normele tradiționale contribuie la o prevalență ridicată a neadresării după asistență, mai mult de jumătate dintre femei crezând că violența în familie este o chestiune privată și aproape jumătate având opinia că victimele sunt de vină, iar violența psihologică și sexuală este considerată normală în relații.

Prejudecățile existente în societate privind caracterul privat al violenței, generează un grad mic de raportare și din partea membrilor societății care cunosc despre acte de violență. Pentru multe persoane, atitudinile față de violența împotriva femeilor rămân înrădăcinate în valorile patriarhale. Aceste prejudecăți sunt alimentate de așteptările culturale puternice, conform cărora femeile trebuie să fie puternice și răbdătoare din punct de vedere emoțional și că ar trebui să poată îndura violența din partea partenerilor lor¹³. În viziunea respondenților, valorile tradiționale continuă să pună accentul pe importanța familiei și a rolului femeilor în menținerea familiei, chiar și în situații dificile.

Un alt impediment în accesul la justiție al victimelor violenței în familie este mitul că femeile supuse violenței domestice sunt responsabile de ceea ce li se întâmplă. La nivel național, aproape jumătate din femei (45%) sunt de acord că „*violența împotriva femeilor este adesea provocată de victimă*”. Suplimentar, rușinea, teama de agresor, precum și lipsa unui sprijin pe termen lung și practic, cum ar fi ajutorul pentru identificarea locuinței și ajutorul financiar, sunt obstacole care împiedică femeile să raporteze cazurile de violență în familie¹⁴.

Din perspectiva victimelor, violența împotriva femeilor este puțin raportată către poliție și alte organizații, deoarece există o lipsă de încredere în instituțiile care ar trebui să ofere sprijin și servicii victimelor. Și participanții la interviuri au indicat că lipsa încrederii în sistem le determină pe victime să nu raporteze cazuri de violență în familie. Victimele deseori refuză să se adreseze la poliție, din cauza absenței etapei de pregătire a cazului, inclusiv de asistență psihologică a victimei. Unii respondenți au expus opinia că lipsește interesul unor instituții care ar oferi o asistență socială/juridică eficientă pentru aceste victime, dar și că lipsesc servicii în comunitate. De exemplu,

¹² CDF (2021) „*Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie, raioanele Soroca, Criuleni, Cimișlia, Comrat*”, Țurcan-Donțu A., Vilcu N., (linkul) https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/evaluare-raspuns-coordonat_ro.pdf.

¹³ OSCE (2019), Studiul „*Bunăstarea și siguranța femeilor*”, Chișinău, p. 101, (linkul) https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf.

¹⁴ CDF (2021) „*Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie, raioanele Soroca, Criuleni, Cimișlia, Comrat*”, Țurcan-Donțu A., Vilcu N., (linkul) https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/evaluare-raspuns-coordonat_ro.pdf.

În raioanele Criuleni și Dubăsari nu este un Centru de plasament pentru victime. Cât privește adresarea tardivă a victimelor, aceasta este determinată de faptul că ele nu sunt informate despre procedura de revindicare a drepturilor.

Aceste ipoteze se confirmă și prin constatările Barometrului Opiniei Publice pentru anul 2021, potrivit căruia respondenții au expus opinia că în sistemul de justiție din Republica Moldova justițiabilii nu sunt tratați egal în funcție de gen.

În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că cetățenii sunt tratați în mod egal de către justiție, indiferent de gen?
Perioada - iunie 2021

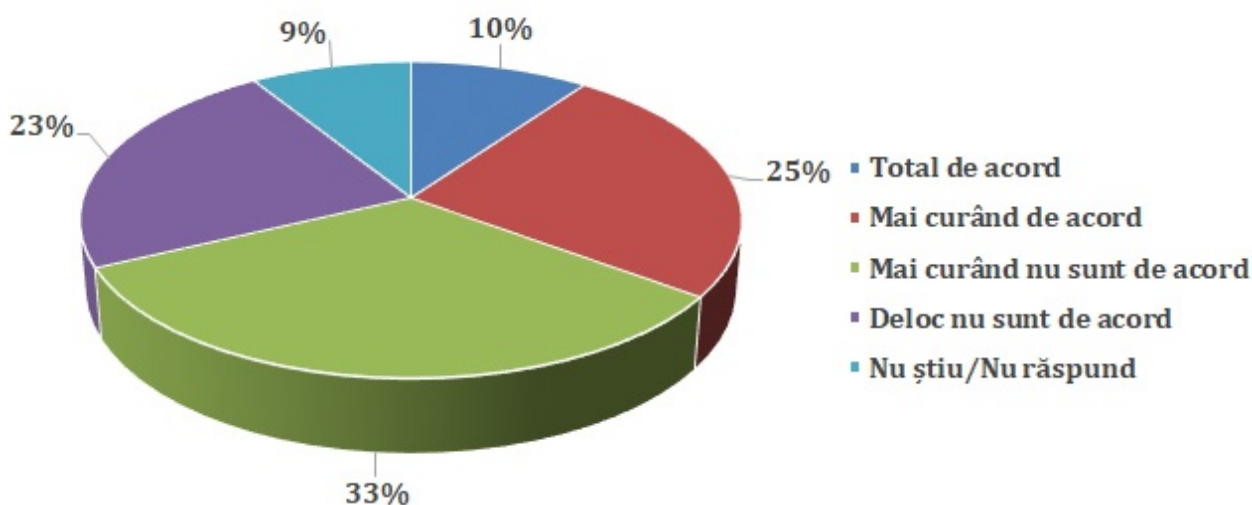

Figura 3. Percepția populației cu referire la respectarea egalității de gen în sistemul de justiție

Barriere legate de discriminarea în accesul la justiție

Gradul de acceptare a unor grupuri de persoane, precum refugiații, comunitatea LGBT (lesbiene, homosexuali, bisexuali și transgen), persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale, persoanele cu dizabilități fizice, persoanele HIV pozitive, persoanele aparținând unor minorități naționale, etnice, religioase sau lingvistice, foștii condamnați reprezintă un factor determinant în realizarea accesului la justiție. Potrivit „*Studiului privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova*”¹⁵, valoarea medie a indicelui distanței sociale (IDS)¹⁶ față de aceste grupuri constituie 2,8 puncte. Totodată, atât în privința persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale, cât și a foștilor condamnați, distanța socială este mai mare – 4 puncte, respondenții fiind gata să îi accepte în calitate de cetățeni, dar nu și de prieteni sau rude. Distanța socială maximă rămâne evidentă față de comunitatea LGBT (fiind și unicul grup în privința căruia o jumătate dintre respondenți au optat

¹⁵ Studiul și-a propus să evalueze atitudinea socială față de reprezentanții următoarelor grupuri: imigranți, comunitatea LGBT, persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale, persoanele cu dizabilități fizice, persoanele cu statut HIV pozitiv, persoanele care aparțin unor minorități naționale, etnice, religioase și lingvistice (de etnie romă, rusă, evreiască, de religie musulmană), persoanele de origine africană, străinii care locuiesc în Republica Moldova, foștii condamnați. Studiul a fost elaborat de Consiliul pentru Egalitate, OHCHR, în consultare cu PNUD Moldova, în 2015, <https://www.undp.org/ro/moldova/publications/studiu-privind-perceptiile-si-atitudinile-fata-de-egalitate-republica-moldova-2018>.

¹⁶ Cu ajutorul acestui indice se măsoară atitudinile și gradul de acceptare a persoanelor din grupurile vulnerabile.

pentru expulzarea reprezentanților săi din țară) – 5,2 puncte și față de persoanele cu statut HIV pozitiv – 4,3 puncte, ultimii fiind acceptați în medie nu mai aproape decât ca vizitatori ai Republicii Moldova.

Datele statistice prezentate confirmă faptul că discriminarea este un obstacol care poate afecta toate aspectele accesului la justiție – de la conștientizarea și înțelegerea drepturilor legale, la accesul la mecanismele de consiliere și soluționare a litigiilor, și în cele din urmă, la obținerea unor soluții echitabile, imparțiale și aplicabile. Discriminarea afectează mai puternic anumite grupuri sociale, din cauza caracteristicilor lor structurale și inerente, cum ar fi persoanele cu dizabilități, romii, minoritățile etno lingvistice. Contracurarea discriminării presupune nu numai eliminarea discriminării formale, ci și împuternicirea persoanelor din grupuri vulnerabile prin creșterea gradului de conștientizare și recunoaștere a drepturilor lor.

Raportul anual al Consiliului pentru prevenirea discriminării și asigurarea egalității arată că, din totalul de 282 de dosare soluționate pe parcursul anului 2021, pe 31 de cauze (11%) s-au invocat acțiuni aferente accesului la justiție. Respectiv, acțiuni discriminatorii în acces la justiție au fost constatate în 22,5% din dosare.

Schimbarea atitudinii față de persoanele din grupurile respective poate avea loc prin asigurarea unei interacțiuni eficiente între aceste persoane și majoritatea populației, și prin incluziunea acestora în toate aspectele vieții, sensibilizarea societății și a autorităților publice cu privire la stereotipurile existente față de persoanele din grupuri vulnerabile, consolidarea capacităților reprezentanților mass-media privind particularitățile de prezentare a materialelor ce vizează grupurile vulnerabile, sporirea gradului de cunoaștere a propriilor drepturi în rândul persoanelor din grupuri vulnerabile pentru a facilita accesul la serviciile de suport oferite de autorități și mecanismele de protecție împotriva discriminării în procesul de revendicare a drepturilor.

Bariere culturale pentru persoanele de etnie romă

Modul de viață al romilor este influențat într-o mare măsură de tradițiile și normele socio-culturale ale acestora. Rolurile în familiile rome sunt clar distribuite și implică un caracter paternalist, bărbații fiind responsabili de asigurarea socio-economică a familiei, iar femeile - de gospodărie și educația copiilor. Romii sunt în mare măsură antrenați în migrație și pentru ei este specific să migreze împreună cu familia, chiar și pentru perioade scurte de timp¹⁷.

Studiile atestă o slabă relaționare a romilor cu non-romii, aceasta fiind influențat de atitudinile și opiniile non-romilor față de romi, formate de-a lungul timpului. Non-romii, în mare parte, nu au încredere în romi, consideră că aceștia obișnuiesc să mintă, au un mod de viață dezorganizat, sunt emotivi, gălăgioși și superstițioși.

¹⁷ UNICEF Moldova, (2016), „Evaluarea participativă a barierelor pentru copiii romi și familiile acestora în accesarea serviciilor”, Chișinău, (linkul) <https://www.unicef.org/moldova/media/851/file/Evaluarea-participativa-a-barierelor-copii-romi.pdf>.

În Republica Moldova, romii reprezintă 1,9% din populație. În raionul Criuleni există o comunitate de romi formată din 140 de persoane.

Autodiscriminarea și autoizolarea romilor reprezintă un impediment semnificativ în accesarea tuturor serviciilor comunitare. O barieră importantă în accesarea serviciilor sociale de către familiile vulnerabile este lipsa actelor de identitate¹⁸. Romii necesită consiliere și sprijin juridic și pe probleme ce țin de protecția proprietății și recunoașterea dreptului de proprietate asupra imobilului (26%), suport și asistență socială (16%), procedura penală/contravențională și interacțiunea cu organele de drept (8% și 6%), documentare (8%), sănătate (6%), restituirea datoriilor de microfinanțare (6%) și educație (6%)¹⁹.

Caracteristicile legate de specificul cultural, discriminarea persoanelor de etnie romă, dar și incapacitatea de plată a serviciilor juridice constituie un impediment în accesul la justiție a reprezentanților acestei etnii. Studiile efectuate la nivel național atestă că percepțiile oamenilor despre persoanele de etnie romă sunt dominate de atribute negative: „hoți” (23% din populația generală), „mincinoși” (22%), „leneși” (12%), „agresivi” (11%), „cerșetori” (11%) etc. 9% se raportează la romi ca la alți oameni obișnuiți, în timp ce lista de atribute pozitive are măcar câteva mențiuni: „cumsecade” (6%), „deosebiți” (6%), „îndrăzneți” (6%) etc²⁰.

Un alt obstacol în accesul la justiție al persoanelor de etnie romă este neîncrederea în sistemul de drept și teama că vor fi discriminați pe criteriu de etnie. Potrivit Barometrului Opiniei Publice, 62,3% din respondenți consideră că în sistemul de justiție există un tratament diferențiat al justițiabililor pe criteriu de etnie.

Bariere în accesul la justiție al persoanelor ex-deținute

Reintegrarea socială a deținuților trebuie să reprezinte una dintre preocupările prioritare ale statului. În viziunea participanților la interviuri, integrarea în societate a persoanelor ex-deținute este destul de complicată, din cauza lipsei unui loc de trai și de muncă decent, cu un salariu care ar putea să îi acopere necesitățile cotidiene.

Unii respondenți au expus opinia că un alt impediment în reintegrarea persoanelor ex-deținute ține de deficitul motivației pentru schimbare în rândul persoanelor din acest grup. Respondenții au relatat experiențe de interacțiune cu persoane ex-deținute în care au constatat lipsa unei dorințe de dezvoltare personală și profesională (de a frecventa cursurile de profesie), dar și că foștii deținuți deseori repetă infracțiunile săvârșite, aceștia nu țin la libertatea lor.

¹⁸ Ibidem, p. 9.

¹⁹ CNR (2021), „Accesul la Justiție al romilor”, Rusu D., Drumea G., (linkul) https://www.justitietransparenta.md/wp-content/uploads/2021/12/A4_Report_justitie_web.pdf.

²⁰ CoE (2021), „Studiu privind percepțiile și atitudinile față de egalitate”, (linkul) <https://rm.coe.int/studiu-privind-perceptiile-si-atitudinile-fata-de-egalitate-study-on-p/1680a655e7>.

La data de 01 aprilie 2022, în penitenciarele din Republica Moldova se aflau în detenție 6450 de persoane, dintre care 6018 sunt bărbați, 373 - femei, 59 - minori. Conform datelor prezentate de Administrația Națională a Penitenciarelor, în perioada 01.01.2021-01.01.2022, din instituțiile penitenciare au fost eliberate 2840 de persoane.

Problemele care apar odată cu eliberarea din penitenciar vin să se amplifice pe fundalul unor relații proaste cu familia, comunitatea, lipsa actelor de identitate și a unui loc de muncă care să le permită un trai decent etc. Respingerea societății, reticența unor funcționari, etichetarea și marginalizarea de către comunitate/societate forțează persoanele eliberate din locurile de detenție să revină în cercul vicios al criminalității.

Potrivit Raportului general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova pentru anul 2021, grupurile acceptate în cea mai scăzută măsură sunt reprezentate de persoanele LGBT+, persoanele care trăiesc cu HIV și persoanele care au fost deținute²¹.

Bariere legate de vârstă sau dizabilitate

Potrivit datelor statistice prezentate de Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS), la 01 iulie 2022, în raionul Criuleni, erau înregistrați 13265 de beneficiari de pensie, cuantumul căreia constituie în medie 2780,08 de lei și 1576 de beneficiari de alocație, în mărime medie de 1356,75 de lei. În raionul Dubăsari, numărul beneficiarilor de pensie este de 6084 de persoane, care în mediu primesc o pensie de 2746,15 de lei și 915 beneficiari de alocație în mărime de 1179,50 de lei²².

Bariere în accesul la justiție pentru persoane în etate

Ponderea persoanelor în vârstă de peste 60 de ani este în creștere continuă. În ultimii cinci ani a crescut cel mai mult ponderea vârstnicilor din grupul de vârstă de 70-74 de ani – cu 6,0 p.p. (de la 13,0%, la începutul anului 2017, până la 19,0% la începutul anului 2021).

În Republica Moldova, la începutul anului 2021 locuiau 584 mii de persoane în vârstă de 60 de ani și peste, ceea ce constituie 22,5% din totalul populației cu reședința obișnuită. Din numărul total al vârstnicilor, 349,5 mii de persoane erau femei (sau 59,9%), fiecare a treia persoană era între 60-64 de ani, iar 61,2 mii de persoane (sau 10,5%) constituiau persoanele care au depășit vârsta de 80 de ani.

²¹ https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/CPEDAE_raport_-2021-final_site-1.pdf.

²² <http://cnas.md/doc.php?l=ro&idc=244&id=5914&t=/Statistica/INFORMATIE-privind-beneficiarii-de-pensii-ialocatii-sociale-de-stat-aflati-la-evidenta-Casei-Nationale-de-Asigurari-Sociale-in-aspect-teritorial-la-situatia-de01072022>.

	Total	Femei	Bărbați
Servicii sociale primare			
Îngrijire la domiciliu	14394	12002	2392
Cantine de ajutor social	16662	12370	4292
Servicii sociale specializate			
Centre care acordă servicii specializate	3796	2498	1298
Servicii sociale cu specializare înaltă			
Centre care acordă servicii cu specializare înaltă	713	-	-
Pachetul minim de servicii sociale			
Suport monetar adresat familiilor/persoanelor defavorizate	857	617	240
Asistență personală	1480	754	726

Figura 4. Persoane vârstnice beneficiare de servicii sociale, pe tipuri de servicii și sexe, în anul 2020

Participanții la interviu au indicat că persoanele în vârstă, fiind un grup afectat în mare parte de sărăcie, cunosc foarte puțin despre drepturi și în foarte puține cazuri fac uz de instrumentele legale pentru a-și apăra drepturile. Persoanele în etate în mare parte nu își apără drepturile, deoarece costul serviciilor juridice, în general, nu sunt accesibile acestui grup. Potrivit datelor prezentate de Biroul Național de Statistică, preponderent cheltuielile gospodăriilor cu vârstnici sunt destinate necesarului de consum alimentar (47,8%), după care au urmat cheltuielile pentru locuință și serviciile comunale (18,5%), îmbrăcăminte și încălțăminte (7,1%) și sănătate (7,0%). În aceste condiții, în viziunea participanților la interviuri, situația financiară precară nu le permite vârstnicilor să angajeze un avocat, iar avocatul ce oferă asistență juridică garantată de stat, deseori nu are interes în apărarea persoanei în etate. Trebuie să menționăm că femeile în etate sunt supuse unei vulnerabilități sportite, deoarece beneficiază de pensii medii pentru limită de vârstă mai mici decât pensiile bărbaților.

Promovarea și garantarea înțelegerii depline a drepturilor legale și conștientizarea privind mijloacele disponibile pentru exercitarea acestora reprezintă condiții de bază cruciale pentru asigurarea accesului la justiție. Unul dintre obstacolele principale în această privință este nerecunoașterea legii. Informarea juridică insuficientă a persoanelor în etate este un obstacol în accesul la justiție. De multe ori, persoanele în etate nu înțeleg că o anumită faptă ar constitui o contravenție/infracțiune și ar fi o încălcare a dreptului său. Iar în litigiile civile persoanele în etate nu conștientizează importanța respectării termenilor de procedură, care le pot afecta în mod substanțial drepturile, prin declararea acțiunilor tardive. Această barieră este mult mai accentuată în rândul vârstnicilor care nu au studii elementare, or multe din aceste persoane nu cunosc modalitatea scrierii unei cereri sau instituția căreia să se adreseze. Multe din servicii sunt digitalizate și persoanele în etate nu știu, nu cunosc cum pot să le acceseze. Respectiv, respondenții au expus opinia că ar fi necesar un program de suport/informare, inclusiv pentru acest grup vulnerabil.

Bariere în accesul la justiție pentru persoane cu dizabilități

În pofida unor progrese înregistrate în acest domeniu, persoanele cu dizabilități continuă să fie excluse ori se confruntă cu diverse piedici în participarea la majoritatea aspectelor vieții în

comunitate. Potrivit Raportului Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, problemele evidențiate în rapoartele anterioare au rămas, în mare parte, nesoluționate:

- existența de impedimente în ceea ce privește accesul la justiție;
- accesibilitatea redusă a infrastructurii sociale, a transportului, a mediului informațional;
- insuficiența serviciilor sociale la nivel comunitar;
- nivelul scăzut de plasare în câmpul muncii și motivarea redusă pentru angajarea persoanelor cu dizabilități;
- prestațiile sociale sub nivelul minimului de existență;
- încălcarea drepturilor sexual-reproductive²³.

În prezent, în Republica Moldova există aproximativ 174 mii de persoane cu dizabilități, ceea ce reprezintă 6,7% din populația totală a țării cu reședință obișnuită.

Convenția Organizației Națiunilor Unite (ONU) privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată de Republica Moldova, recunoaște acestora dreptul de a avea acces efectiv la justiție, în condiții de egalitate cu ceilalți și obligă statul să implementeze măsuri de formare a actorilor implicați în domeniul administrării justiției. Cu toate acestea, rezultatele interviurilor arată că persoanele cu dizabilități se confruntă cu un acces mai redus la sistemul de justiție decât cele fără dizabilități, atunci când au nevoie să sesizeze o nedreptate sau o încălcare a drepturilor. Eliminarea barierelor legislative și tehnice devin o acțiune necesară pentru ca acestea să poată avea acces la mecanisme de plângere și de sesizare adecvate în fața autorităților din justiție.

În mare parte, persoanele cu dizabilități se confruntă cu bariere legate de accesibilitatea fizică în sediile instanțelor judecătorești²⁴ și alte clădiri administrative, lipsa de acomodare rezonabilă a programului, cât și mijloacelor de realizare a consultațiilor, ședințelor de judecată etc. Totodată, personalul din sistemul de justiție nu este format în sensul înțelegerii nevoilor persoanelor cu dizabilități, ce devin o categorie vulnerabilă în demersurile către justiție²⁵.

Accesul efectiv la justiție poate reprezenta o dificultate pentru multe persoane, însă în special pentru persoanele cu dizabilități. Acestea s-ar putea confrunța cu probleme în accesul fizic la anumite locuri, probleme de comunicare sau probleme referitoare la atitudinile celor din jur, deoarece uneori nu se consideră că persoanele cu dizabilități ar putea fi martori credibili sau că opiniile acestora ar trebui luate în considerare. Un impediment în accesul la justiție pentru persoanele cu dizabilități sunt percepțiile oamenilor despre persoanele cu dizabilități fizice care

²³ A se vedea *Raportul Comitetului european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante* (CPT) destinat Guvernului Republicii Moldova, ca urmare a vizitei efectuate între 14 și 25 septembrie 2015, (linkul) <https://www.coe.int/ro/web/cpt/republic-of-moldova>.

²⁴ <https://cdpd.md/wp-content/uploads/2021/07/RAPORT-CDPD-audit-repetat-accesibilitatea-judecatorii.pdf>.

²⁵ <https://www.crj.ro/pledoarie-pentru-demnitate/adaptjust/adaptjust-justitie-accesibila-pentru-persoane-cudzabilitati/>.

sunt dominate de atribute negative: „invalid, calic” (28% din populația generală), „nenorociți” (12%), „nu se pot îngriji” (11%), „fără picior, mână” (10%) etc.

Potrivit studiilor, 24% din respondenți au afirmat că acest grup de persoane are nevoie de ajutor de la stat. 16% simțind pentru ei „milă/compătimire”. În timp ce nivelul de acceptare a persoanelor cu dizabilități fizice este mai mare, percepțiile oamenilor despre persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale sunt dominate în mod categoric de atribute negative: „bolnav psihic/probleme mintale” (40% din populația generală), „nenorociți” (18%), „retard” (8%) etc. Participanții s-au raportat la acest grup de persoane în termeni (foarte) negativi: „sunt bolnavi la cap”, „Doamne ferește!”, „strașnici”, izolare, jale, frică și neatenție, afirmând că societatea noastră nu este încă pregătită pentru integrarea persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale. Nu au lipsit și reacțiile de milă, compătimire sau încercări timide de a oferi ajutor.

În viziunea respondenților, persoanele din acest grup sunt deseori vulnerabile inclusiv din punct de vedere economic și nu își pot permite deplasare la instituții publice/de drept (transportul public sigurat lipsește, iar serviciile de taxi au prețuri ridicate). Migrația a creat o barieră suplimentară în asigurarea accesului la justiție a copiilor cu dizabilități, fiind enunțat de respondenți că minorii cu dizabilități sunt deseori lipsiți de grija părinților/unui reprezentant legal (părinții sunt plecați peste hotare la muncă).

Pentru persoanele cu dizabilități senzoriale, pe lângă barierele legate de accesibilitate, sărăcie și discriminare, respondenții au indicat dificultatea de comunicare și apărare a drepturilor (de exemplu, imposibilitatea asigurării unui interpret, traducător mimico-gestual) în instanța de judecată, din lipsa interpreților autorizați în raioanele Criuleni și Dubăsari.

În partea ce vizează persoanele cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale, respondenții au indicat că multe din aceste persoane nu beneficiază de măsuri de ocrotire judiciară, fie pentru că îngrijitorii lor nu cunosc sau nu dispun de suficient timp și resurse financiare ca să se adreseze în judecată. În viziunea respondenților, dar și a părinților care au copii cu dizabilitate intelectuală sau psiho-socială, actuala procedură de instituire a măsurii de ocrotire este foarte anevoioasă și complicată, fără asistența unui avocat nu te descurci și dacă nu ai bani sau nu știi de unde să ceri un avocat plătit de stat, nu poți merge mai departe. Pe lângă dificultățile legate de înțelegerea procedurilor legale privind instituirea măsurii de ocrotire, participanții la interviuri au indicat și costurile obligatorii pentru expertiza extrajudiciară care nu sunt accesibile, dar și neconștientizarea de către îngrijitori a importanței oformării în timp a procedurilor juridice²⁶.

Bariere legate de interacțiunea actorilor comunitari cu grupurile vulnerabile și interacțiunea dintre actorii comunitari

Asigurarea unui act de justiție eficient, accesibil și de calitate reprezintă o așteptare legitimă a cetățenilor unei societăți întemeiate pe respectul normei de drept. Conjugarea eforturilor de

²⁶ Prin Legea nr. 188 din 07.07.22, în vigoare din 26.08.22, au fost introduse mai multe modificări la Legea nr.68/2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar prin care s-a prevăzut că costurile expertizelor judiciare efectuate în scopul instituirii unei măsuri de ocrotire judiciare sunt suportate din bugetul de stat. Consecvent, prin aceeași lege a fost modificat art. 307 alin (2) din Codul de procedură civilă, fiind indicat că la cerere se va anexa raportul de expertiză extrajudiciară psihiatrică a persoanei în privința căreia se solicită instituirea măsurii de ocrotire, eliberat cu cel mult 2 luni înainte de data depunerii cererii. Lipsa raportului de expertiză extrajudiciară psihiatrică nu este temei pentru a nu da curs sau a restitui cererea de instituire a măsurii de ocrotire judiciară.

consolidare a sectorului justiției prin asumarea responsabilităților de către toți actorii sistemului judecătoresc, ai autorităților publice, ai profesiilor liberale, precum și de către societatea civilă, determină trasarea în continuare a unor obiective ce vor permite crearea unui sistem eficient, transparent, modern, care să fie adaptat cerințelor societății și să răspundă provocărilor viitorului.

În cadrul interviurilor, respondenții au apreciat ca fiind bună cooperarea între instituții, dar au indicat că de multe ori interacțiunea actorilor comunitari cu grupurile vulnerabile și marginalizate este dificilă din cauza că beneficiarii migrează des, astfel, problemele acestora rămân nesoluționate, dar și din cauza că beneficiarii nu sunt documentați sau nu pot acoperi costurile de transport pentru a se deplasa către instituțiile ce le oferă suport. De multe ori, persoanele din grupuri vulnerabile nu posedă informații referitor la serviciile gratuite pentru beneficiari.

La capitolul constrângeri în interacțiunea actorilor comunitari cu grupurile vulnerabile și marginalizate, respondenții au mai identificat:

- dificultăți legate de claritatea procedurilor de colaborare cu celelalte instituții și cine e responsabil pentru conducerea beneficiarului la instituție;
- lipsa unui mecanism de abordare a persoanelor vulnerabile și marginalizate;
- pierderea încrederii în instituții de către beneficiarii, din motiv că ei sunt de fiecare dată direcționați la alte instituții și nu li se explică ce ar putea face în privința problemei cu care s-au adresat;
- lipsa unui transport asigurat și gratuit pentru beneficiari (în special persoanele cu dizabilități) și reprezentanții lor;
- imposibilitatea de a achita transportul pentru a ajunge la judecată (mai ales atunci când ședințele sunt amânate);
- lipsa unei baze de date cu dosarul personal al beneficiarului, care include informațiile necesare de a determina la ce etapă este cazul beneficiarului.

Fiind rugați să indice care sunt impedimentele în interacțiunea instituțiilor între ele, în special când sunt referite cazuri individuale, respondenții au indicat lipsa cadrelor juridice, inclusiv la primărie, pentru ca persoanele să se adreseze în cazul aparițiilor unor neclarități/probleme pe care nu le pot soluționa din lipsa cunoștințelor în domeniu. Acest obstacol ar putea dispărea dacă ar exista în raion un centru fix/mobil care oferă consultații/explicații privind problemele juridice pe care le întâlnesc localnicii. În cazul dat ar fi benefică implicarea studenților, voluntarilor. Deși respondenții au apreciat interacțiunea instituțiilor între ele cu un calificativ înalt, unii respondenți au indicat că multe activități nu sunt sincronizate din cauza necunoașterii informațiilor relevante cazului, dar și activitatea formală a comisiilor disciplinare. Deseori, acestea elaborează un proces-verbal, însă propunerile nu se aplică în practică.

BUNE PRACTICI ÎN FACILITAREA ACCESULUI LA JUSTIȚIE AL PERSOANELOR DIN GRUPURI VULNERABILE

Sesiuni de informare a persoanelor din grupuri vulnerabile

Așa cum am specificat în primul capitol miturile cu referire la violența în familie constituie o barieră în raportarea cazurilor de violență în familie. Cel mai frecvent mit enunțat de participanți vizează caracterul privat al actelor de violență și faptul că pentru violența în familie se aplică sancțiunea cu amendă. Persistența acestor mituri creează obstacole în raportarea actelor de violență în familie.

Miturile cu referire la VF pot fi combătute prin informare și educație, pentru că implantarea stereotipurilor/prejudecăților de gen și a miturilor are loc în copilărie, participanții au expus ideea de a începe educația pentru egalitatea de gen încă din grădiniță.

Pentru a demonta miturile cu referire la violența de gen, dar și pentru a informa populația din raioanele Criuleni și Dubăsari cu referire la mecanismul de protecție împotriva violenței de gen, au fost organizate 20 de lecții publice.

În cadrul lecțiilor publice, participanții au pus întrebări cu referire la pedepsele ce sunt aplicate agresorilor familiari și măsurile de protecție. Totuși, s-a observat o prevalență ridicată a stereotipurilor de gen asupra rolului decizional al bărbatului, dar și acordarea conotației de drept absolut proprietății, în special atunci când s-a pus în discuție procedura aplicării ordinului de restricție de urgență și a ordonanței de protecție. În cadrul lecțiilor publice, au fost discutate și aspecte ce vizează protecția împotriva violenței din partea altor persoane decât membrii familiei, dar și aspectele ce țin de protecția bunurilor.

În cadrul activității, participanții au adresat întrebări, precum: *Cum se face că în comunitatea în care locuiesc, agresorii care de mulți ani își bat femeile nu sunt pedepsiți?* Adresarea acestei întrebări ne arată că la nivel de percepție, pedepsele aplicate agresorilor familiari sunt prea blânde și nu îi disciplinează. Persistă încă mitul că pedeapsa cu amendă este aplicată în aceste cazuri. Aceste percepții împiedică raportarea de către victimă a actelor de violență.

Participanții la lecțiile publice s-au arătat surprinși atunci când s-a enunțat că în baza ordinului de restricție de urgență și a ordonanței de protecție poliția poate scoate agresorul din domiciliu. În mare parte, participanții se refereau la dreptul de proprietate și nu înțelegeau cum poate fi scos afară omul din casa lui. Aceste întrebări denotă faptul că populația din mediul rural nu cunoaște măsurile de protecție pentru victimele violenței în familie, ceea ce indică asupra necesității continuării campaniilor de informare.

O altă componentă a lecțiilor publice a vizat domeniul prestațiilor sociale disponibile pentru persoanele cu dizabilități și modul de apărare a drepturilor prin adresarea la instituțiile publice.

Și participanții la interviuri au menționat necesitatea continuării activităților de informare, inclusiv cu distribuirea materialelor informative, accesibile pentru persoanele cu vulnerabilități multiple. Dat fiind faptul că persoanele din comunitatea romă nu raportează cazurile de violență, s-a propus organizarea activităților de informare împreună cu mediatorii comunitari romi, în satele Izbiște și

Onițcani, cu adaptarea conținutului materialelor informative în limba romani și organizarea acestora ținând cont de specificul cultural.

Suport și asistență juridică calificată pentru persoane din grupuri vulnerabile

Asigurarea accesului liber la justiție constituie un principiu de bază al statului de drept și o condiție obligatorie ce rezultă din actele internaționale la care Republica Moldova este parte. La rândul ei, asistența juridică efectivă constituie un element de bază al accesului la justiție și statul are obligația de a garanta asistența juridică persoanelor care nu dispun de mijloace financiare suficiente pentru a plăti serviciile juridice. Pentru a asigura accesul la justiție al grupurilor vulnerabile A.O. „Fiecare Contribuie pentru Schimbare” a angajat doi juriști ce au oferit consultații la 42 de persoane (36 de femei, 6 bărbați). În susținerea inițiativei descrise, menționăm că în raionul Dubăsari nu activează parajuriști și nu sunt mulți juriști care ar manifesta dorință de a lucra în teritoriu, ținând cont de dificultățile legate de prezența regimului de la Tiraspol.

Consultațiile oferite de juriști s-au referit la următoarele categorii de probleme:

- măsurile de protecție în cazurile de violență în familie;
- modalitățile juridice de înregistrare a dreptului de proprietate și serviciile disponibile pentru persoanele cu dizabilități mintale;
- consiliere juridică privind acțiunile de violență în familie;
- asistență juridică primară privind constatarea procesului-verbal al poliției privind comiterea faptei de huliganism, precum și pentru aplicarea sancțiunii contravenționale pentru faptul că creează impedimente soțului la comunicarea cu copii minori, în temeiul art. 64 Cod contravențional;
- modalitatea de încasare a pensiei de întreținere pentru copii minori și serviciile de asistență psihologică pentru ei;
- consiliere juridică în legătură cu procedura, actele necesare pentru obținerea dreptului de proprietate asupra casei de locuit prin donație;
- procedura privind desfacerea căsătoriei, pregătirea dosarului; întocmirea cererii prealabile către pârât, precum și întocmirea cererii de chemare în judecată privind desfacerea căsătoriei; stabilirea domiciliului copiilor minori;
- consiliere juridică în legătură cu faptele de violență în familie aplicate de către fostul soț, precum și modalitatea de partajare a averii comune;
- procedura pentru obținerea pensiei alimentare pentru întreținerea copiilor minori;
- modalitatea de înstrăinare a apartamentului ce aparține cu drept de proprietate persoanei cu dizabilități;
- consiliere juridică privind modalitatea de executare a titlului executoriu și modalitatea de modificare a cuantumului pensiei alimentare;
- modalitate de decădere din drepturile părintești prevăzută de lege, precum și lista actelor necesare pentru intentarea acțiunii în instanța de judecată.

Participanții la interviuri au indicat necesitatea continuării prestării asistenței juridice în A.O. „Fiecare Contribuie pentru Schimbare”, un serviciu deosebit de util și necesar pentru asigurarea accesului la justiție al persoanelor din grupurilor vulnerabile din raioanele Criuleni și Dubăsari, în special pentru persoanele cu dizabilități, în etate și cele ce locuiesc în localități îndepărtate de urbe.

În justificarea continuării acestui serviciu au fost invocate argumente ce vizează incapacitatea de plată a persoanelor din grupuri vulnerabile pentru serviciile juridice, dar și suportarea costurilor aferente (cheltuieli de transport și cele administrative). Un alt factor care reprezintă un argument pentru continuarea prestării serviciului s-a axat pe reticența persoanelor din grupuri vulnerabile față de interacțiunea cu instituțiile de stat, care are la bază neîncrederea, birocrăția legată de prestarea serviciilor, stereotipurile și prejudecățile existente față de anumite grupuri, dorința de a ține problema în secret etc. Continuarea prestării serviciului poate avea loc prin introducerea consultațiilor juridice și psihologice în regim online sau prin telefon.

Pentru realizarea efectivă a accesului la justiție pentru persoane cu dizabilități, A.O. „Fiecare Contribuie pentru Schimbare” a angajat doi avocați, care au acordat asistență juridică primară și calificată gratuită persoanelor din această categorie. Avocații contractați au fost implicați în cazuri de litigare strategică. Ei au inițiat un proces de litigare strategică, pe cazuri similare. În primul caz, identificat în raionul Criuleni, a fost depusă o plângere la Consiliul pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității, fiind invocată discriminarea pe criteriu de dizabilitate în acces la servicii oferite de autoritatea publică locală, manifestată prin lipsa accesibilității sediului Primăriei și a infrastructurii drumurilor. În plângerea depusă s-a indicat că o persoană cu dizabilitate locomotorie care se deplasează cu ajutorul fotoliului rulant, se confruntă cu lipsa acomodării rezonabile a infrastructurii locale la necesitățile persoanelor cu dizabilități în localitatea unde locuiește. Respectiv, drumul de lângă casa persoanei cu dizabilități se află în stare proastă din cauza ploilor torențiale și a zăpezii, ceea ce-i îngreuiază deplasarea cu fotoliul rulant, inclusiv la locul de muncă. De asemenea, la intrarea în sediul Primăriei Izbiște nu este instalată rampă pentru asigurarea accesului persoanelor care se deplasează în fotoliu rulant, care să fie utilizată și de persoane cu mobilitate redusă, persoane în etate și mame cu copii mici. Persoana cu dizabilități s-a adresat prin intermediul rețelelor sociale (grupul pe Viber unde se discută problemele satului și contul personal al primarului) de mai multe ori cu solicitarea de a repara drumul care unește casa sa și drumul central, care este asfaltat, însă nu a avut susținere.

A.O. „Fiecare Contribuie pentru Schimbare” s-a adresat la Primăria Izbiște cu demers de a asigura condiții egale în acces la servicii publice pentru persoanele cu dizabilități prin alocarea resurselor financiare în sumă de 200000 de lei pentru reparația drumului de la casa unde locuiește petiționara până la drumul central.

Prin Decizia Consiliului pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității din 22 martie 2022, s-a constatat lipsa accesibilității ce constituie discriminare indirectă a persoanelor cu dizabilități, fiind recomandat Primăriei Izbiște să întreprindă următoarele acțiuni:

- evaluarea gradului de accesibilitate fizică, inclusiv a infrastructurii drumurilor din localitate;
- elaborarea unui plan de acțiuni îndreptat spre accesibilizare;
- estimarea costurilor pentru asigurarea accesibilității mediului fizic;
- planificarea resurselor financiare pentru măsurile de accesibilizare necesare;
- identificarea măsurilor de acomodare rezonabilă care ar putea fi puse în aplicare în situații particulare, până la asigurarea accesibilității și comunicarea acestora publicului, în mod corespunzător, prin amplasarea informației într-un loc accesibil și la vedere.

Totodată, s-a recomandat primăriei și consiliului local să identifice măsuri pentru acomodarea rezonabilă a porțiunii de drum care unește casa petiționarei cu strada centrală²⁷. Această Decizie reprezintă un prim pas pentru acomodarea rezonabilă a spațiilor publice din localitățile rurale din raionul Criuleni, proces ce va spori și gradul de acces la justiție al persoanelor cu dizabilități.

Un caz similar a fost abordat pentru soluționare pe cale de litigare strategică și la nivelul raionului Dubăsari²⁸, pentru Primăria Coșnița, fiind vizată comunitatea Pohrebea, amplasată pe teritoriul de administrare a acesteia. Specific acestui caz a fost deja intervenția în reparația drumului de acces, dar fără respectarea standardelor și normativelor în vigoare. Și în acest caz, primăria și consiliul local au primit recomandări pentru acomodarea rezonabilă a porțiunii de drum pentru accesul persoanei utilizatoare de scaun rulant la serviciile din comunitate.

Dezvoltarea mecanismului de identificare, asistare și referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari

Prevenirea și combaterea violenței în familie și protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, reprezintă o prioritate pentru politica națională de ocrotire și sprijinire a familiei și reprezintă o importantă problemă de sănătate publică. Legea nr.45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie (VF) indică autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a VF. Alături de Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Justiției, un rol important îi revine Ministerului Afacerilor Interne, și în mod special, Inspectoratului General al Poliției, dar și societății civile. Deși Legea nr. 45/2007, a oferit o bază importantă pentru a extinde accesul la justiție și securitate a femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie pentru a oferi protecție în mod eficient, ținând cont de specificul socio-cultural din raioanele Criuleni și Dubăsari, A.O. „Fiecare Contribuie pentru Schimbare” a elaborat un mecanism ce oferă un răspuns holistic coordonat, care include acțiuni prompte și eficiente ale tuturor actorilor.

Mecanismul de identificare, asistare și referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari a fost elaborat în conformitate cu prevederile Legii nr. 45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, Hotărârii Guvernului nr. 270/2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, Ordinului MSMPS nr. 1167/2019 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind intervenția instituțiilor medico- sanitare în cazurile de violență în familie, precum și a altor acte legislative și normative în vigoare. După elaborare, Mecanismul de identificare, asistare și referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari a fost consultat și aplicat împreună cu instituțiile publice și ONC-urile ce au atribuții în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie.

²⁷ https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/301_21_Decizie_constatare_votat.pdf.

²⁸ https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/45_2022_Decizie_constatare_votat-1.pdf.

Participanții la interviuri au menționat că *Mecanismul de identificare, asistare și referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari* descrie procedurile de acțiune a specialiștilor din domeniul poliției, asistenței sociale (nivelul I și II al APL), sistemului de sănătate și standardele necesare de respectat în corespundere cu atribuțiile legale ale specialiștilor. Astfel, mecanismul elaborat a fost apreciat ca fiind complet și comprehensiv aproape de toți participanții la interviuri fiind apreciat drept „binevenit”, „necesar în lucru”, dar care necesită anumite clarificări.

În opinia respondenților, *Mecanismul de identificare, asistare și referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari* oferă o claritate în ceea ce privește intervenția poliției, asistențelor sociali comunitari în cazurile femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, cea de identificare și înregistrare a cazurilor de violență, de evaluare a riscurilor și asigurare a măsurilor de protecție, raportare și referire a cazului etc. S-a specificat că totuși ar fi necesare mai multe clarificări, prin intermediul instruirilor sau a schimburilor de experiență, în partea implicării Centrelor Comunitare de Sănătate Mintală sau a altor instituții cu atribuții în asistența persoanelor cu dizabilități mintale.

În viziunea respondenților, *Mecanismul de identificare, asistare și referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari* introduce o claritate la nivel de obiective ale intervenției specialiștilor din domeniul poliției, sănătății, asistenței sociale și ONG-uri:

- identificarea cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, procedura de identificare fiind descrisă detaliat;
- înregistrarea, documentarea cazurilor de violență, inclusiv înregistrarea datelor privind cazurile femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie;
- descrie procedura de referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie către prestatorii de servicii de la nivel regional sau național.

Respondenții au mai indicat că aplicarea mecanismului a determinat schimbări pozitive la nivel de comunitate, dar ținând cont de complexitatea fenomenului și rata fluctuației cadrelor în structurile responsabile de asistența cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie. S-a propus să fie formate echipe mixte pentru ca intervenția să fie mai promptă și comunicarea mai eficientă, dar și să fie instruiți specialiștii privind mecanismul, cu prezentarea bunelor practici, și organizarea schimbului de bune practici între inspectorate/polițiști. În viziunea unor respondenți, pentru ca acest mecanism să fie aplicat eficient este nevoie de implementarea instruirii echipelor multidisciplinare la nivel de comunitate privind acțiunile ce trebuie întreprinse în cazurile bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari și dezvoltarea răspunsului coordonat.

CONCLUZII

În rezultatul realizării raportului sunt formulate următoarele concluzii și recomandări:

- 1) Sărăcia, analfabetismul juridic și discriminarea sunt identificate drept obstacole-cheie în accesul la justiție²⁹, deoarece femeile și bărbații care trăiesc în sărăcie sunt mai puțin în măsură să-și apere drepturile prin intermediul sistemului de justiție din cauza costurilor necesare pentru asistența juridică - taxa de stat, dispunerea expertizelor, cheltuieli de transport etc.
- 2) Accesul la justiție al persoanelor din grupuri vulnerabile este afectat de accesibilitatea fizică a instituțiilor de drept. Aceste bariere sunt resimțite mai acut de locuitorii zonelor rurale și persoanele cu dizabilități locomotorii, senzoriale, intelectuale sau psiho-sociale.
- 3) Bariera de bază în accesul la justiție a cetățenilor din stânga Nistrului ține de necunoașterea limbii de stat și imposibilitatea punerii în executare a hotărârilor judecătorești pe malul stâng al Nistrului.
- 4) Nivelul scăzut de educație și alfabetizare juridică are un impact foarte ridicat asupra neconștientizării drepturilor persoanelor din grupuri vulnerabile. Grupurile cele mai afectate de slaba alfabetizare juridică sunt persoanele în etate, persoanele cu dizabilități, populația de etnie romă și locuitorii din zonele rurale.
- 5) Tradiția, specificul cultural și prejudecățile de gen sunt obstacole care împiedică victimele violenței în familie să raporteze cazurile de violență. Lipsa încrederii în sistem le determină pe victime să nu raporteze cazurile de violență în familie. Victimele deseori refuză să se adreseze la poliție, din cauza absenței etapei de pregătire a cazului, inclusiv de asistență psihologică a victimei. Unii respondenți au expus opinia că lipsește interesul unor instituții care ar oferi o asistență socială/juridică eficientă pentru aceste victime, dar și că lipsesc serviciile în comunitate. De exemplu, în raioanele Criuleni și Dubăsari nu este un Centru de plasament pentru victime. Cât privește adresarea tardivă a victimelor este determinată de faptul că ele nu sunt informate despre procedura de revindicare a drepturilor.
- 6) Tradiția și specificul cultural al romilor promovează un mecanism de examinare a conflictelor din familie în interiorul comunității de romi, care nu neapărat oferă un remediu efectiv pentru fetele și femeile victime și aceasta constituie un impediment în solicitarea protecției de la organele de drept sau de la persoane din afara comunității romilor/nerome.
- 7) Discriminarea este un obstacol care poate afecta toate aspectele accesului la justiție – de la conștientizarea și înțelegerea drepturilor legale, la accesul la mecanismele de consiliere și soluționare a litigiilor și în cele din urmă, la obținerea unor soluții echitabile, imparțiale și aplicabile. Discriminarea afectează mai puternic anumite grupuri sociale din cauza caracteristicilor lor structurale și inerente, cum ar fi persoanele cu dizabilități, romii, minoritățile etno-lingvistice.
- 8) Caracteristicile legate de specificul cultural, discriminarea persoanelor de etnie romă, dar și incapacitatea de plată a serviciilor juridice constituie un impediment în accesul la justiție al

²⁹ CNUDO, (2013), „Raportul raportorului special privind sărăcia extremă și drepturile omului în legătură cu dreptul de participare al oamenilor care trăiesc în sărăcie”, M. Sepulveda.

reprezentanților acestei etnii. O barieră importantă în accesarea serviciilor sociale de către familiile vulnerabile este lipsa actelor de identitate³⁰.

- 9) Integrarea în societate a persoanelor ex-deținute este destul de complicată, din cauza lipsei unui loc de trai și de muncă decent, cu un salariu care ar putea să le acopere necesitățile cotidiene. Unii respondenți au expus opinia că un alt impediment în reintegrarea persoanelor ex-deținute ține de deficitul motivației pentru schimbare în rândul acestui grup. Problemele care apar odată cu eliberarea din penitenciar vin să se amplifice pe fundalul unor relații proaste cu familia, comunitatea, lipsa actelor de identitate și a unui loc de muncă care să le permită un trai decent etc. Respingerea societății, reticența unor funcționari, etichetarea și marginalizarea de către comunitate/societate forțează persoanele eliberate din locurile de detenție să revină în cercul vicios al criminalității.
- 10) Persoanele în etate, fiind un grup afectat în mare parte de sărăcie, cunosc foarte puțin despre drepturi și în foarte puține cazuri fac uz de instrumentele legale pentru a-și apăra drepturile. Persoanele în etate în mare parte nu își apără drepturile, deoarece costul serviciilor juridice, în general, nu sunt accesibile acestui grup.
- 11) Persoanele cu dizabilități se confruntă cu bariere legate de accesibilitatea fizică în sediile instanțelor judecătorești și alte clădiri administrative, cu lipsa de acomodare rezonabilă a programului, cât și a mijloacelor de realizare a consultațiilor, ședințelor de judecată etc. Totodată, personalul din sistemul de justiție nu este format în sensul înțelegerii nevoilor persoanelor cu dizabilități, care devin o categorie vulnerabilă în demersurile către justiție³¹.
- 12) Pentru persoanele cu dizabilități senzoriale, pe lângă barierele legate de accesibilitate, sărăcie și discriminare, respondenții au indicat dificultatea de comunicare în asigurarea drepturilor imposibilitatea asigurării unui interpret, traducător (de exemplu, mimico-gestual) în instanța de judecată, din lipsa interpreților autorizați în raioanele Criuleni și Dubăsari.
- 13) Cooperarea între instituții a fost apreciată cu calificativul „bine”, dar respondenții au indicat că de multe ori interacțiunea actorilor comunitari cu grupurile vulnerabile și marginalizate este dificilă din cauza că beneficiarii migrează des, astfel problemele acestora rămân nesoluționate, dar și din cauza că beneficiarii nu sunt documentați sau nu pot acoperi costurile de transport pentru a se deplasa către instituțiile ce le oferă suport. De multe ori, persoanele din grupuri vulnerabile nu posedă informații referitor la serviciile gratuite.

³⁰ Ibidem, p. 9.

³¹ <https://www.crj.ro/pledoarie-pentru-demnitate/adaptjust/adaptjust-justitie-accesibila-pentru-persoane-cu-dizabilitati/>.

RECOMANDĂRI

- 1) Asigurarea accesibilității sediilor instituțiilor implicate în procesul de justiție, sedii ale instanței de judecată etc, inițierea proceselor de litigare strategică reprezintă un instrument de accelerare a acestui proces.
- 2) Continuarea activităților de informare, inclusiv cu distribuirea materialelor informative, accesibile pentru persoanele cu vulnerabilități multiple. Dat fiind faptul că persoanele din comunitatea romă nu raportează cazurile de violență, s-a propus organizarea activităților de informare împreună cu mediatorii comunitari romi în satele Izbiște și Onițcani, cu adaptarea conținutului materialelor informative în limba romani și organizarea acestora ținând cont de specificul cultural.
- 3) Informarea grupurilor vulnerabile cu referire la drepturile lor și conștientizarea privind drepturile egale poate fi realizată prin intermediul programelor de radio și televiziune, articolelor în ziarele locale, lecțiilor publice etc.
- 4) Schimbarea atitudinii față de persoanele din grupuri vulnerabile poate avea loc prin asigurarea unei interacțiuni eficiente între acestea și majoritatea populației prin incluziunea acestora în toate aspectele vieții, prin sensibilizarea societății și a autorităților publice cu privire la stereotipurile existente față de grupurile vulnerabile, consolidarea capacităților reprezentanților mass-media privind particularitățile de prezentare a materialelor ce vizează grupurile vulnerabile, sporirea gradului de cunoaștere a propriilor drepturi în rândul persoanelor din grupuri vulnerabile pentru a facilita accesul la serviciile de suport oferite de autorități și mecanismele de protecție împotriva discriminării în procesul de revendicare a drepturilor.
- 5) Continuarea prestării asistenței juridice de către juristul angajat de A.O. „Fiecare Contribuie pentru Schimbare”, care în viziunea respondenților este un serviciu deosebit de util și necesar pentru asigurarea accesului la justiție al persoanelor din grupuri vulnerabile din raioanele Criuleni și Dubăsari, în special pentru persoanele cu dizabilități, în etate și cele ce locuiesc în localități îndepărtate de urbe. În justificarea continuării acestui serviciu au fost invocate argumente ce vizează incapacitatea de plată al persoanelor din grupurilor vulnerabile pentru serviciile juridice, dar și a costurilor aferente (cheltuielile de transport și cele administrative). Un alt factor care a servit drept argument în continuarea serviciului s-a axat pe reticiența persoanelor din grupuri vulnerabile față de interacțiunea cu instituțiile de stat, care are la bază neîncrederea, birocrăția legată de prestarea serviciilor, stereotipurile și prejudecățile existente față de anumite grupuri, dorința de a ține problema în secret etc. Continuarea prestării serviciului poate avea loc prin introducerea consultațiilor juridice și psihologice în regim online sau prin telefon.
- 6) Instruirea continuă a specialiștilor pe marginea *Mecanismului de identificare, asistare și referire a cazurilor femeilor și bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie, din raioanele Criuleni și Dubăsari* cu abordarea bunelor practici, dar și organizarea schimbului de bune practici între inspectorate/polițiști la nivel teritorial.

- 7) Instruirea membrilor echipelor multidisciplinare la nivel de comunitate privind acțiunile ce trebuie întreprinse în cazul bărbaților cu dizabilități și/sau supuși violenței în familie din raioanele Criuleni și Dubăsari și dezvoltarea răspunsului coordonat.
- 8) Acordarea unei atenții sporite în procesul de formare inițială sau continuă a persoanelor implicate în înfăptuirea justiției: judecători, procurori, polițiști, avocați, notari, în special în aspectul ce ține de interacțiunea cu persoane cu deficiențe psiho-sociale, intelectuale și cu persoanele cu deficiențe de auz/văz.
- 9) Asigurarea prezenței interpreților limbajului mimico-gestual în procesele în care participă persoanele cu deficiențe de auz.

BIBLIOGRAFIE

- 1) AIB, (2014), „Accesul Internațional la Justiție: Bariere și soluții”, Beqirai și L. McNamara (Raportul Centrului Bingham pentru statul de drept 02/2014), (linkul) https://www.biicl.org/documents/674_iba_access_to_justice_-_romanian_version.pdf.
- 2) CoE, (2020), „Îmbunătățirea accesului la instanțele judecătorești pentru grupurile vulnerabile din Republica Moldova: provocări și recomandări”, Andrei Brighidin, p. 32, (linkul) <https://rm.coe.int/report-access-to-courts-for-vulnerable-groups-fin-ro/pdf/1680a21e06>.
- 3) CoE, (2021), „Studiu privind percepțiile și atitudinile față de egalitate”, (linkul) <https://rm.coe.int/studiu-privind-perceptiile-si-atitudinile-fata-de-egalitate-study-on-p/1680a655e7>.
- 4) CoE, (2015), „Raportul Comitetului european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT) destinat Guvernului Republicii Moldova caurmarea a vizitei efectuate între 14 și 25 septembrie 2015”, (linkul) <https://www.coe.int/ro/web/cpt/republic-of-moldova>.
- 5) CDF, (2021), „Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie, raioanele Soroca, Criuleni, Cimișlia, Comrat”, Țurcan-Donțu A., Vîlcu N., (linkul) <https://cdf.md/category/publicatii/>.
- 6) CDPD, (2021), „Raport privind evaluarea repetată a accesibilității clădirilor instanțelor judecătorești din Republica Moldova”, (linkul) <https://cdpd.md/wp-content/uploads/2021/07/RAPORT-CDPD-audit-repetat-accesibilitatea-judecatoriei.pdf>.
- 7) CNUDO, (2013), Raportul raportorului special privind sărăcia extremă și drepturile omului în legătură cu dreptul de participare al oamenilor care trăiesc în sărăcie, M Sepulveda.
- 8) CNR, (2021), „Accesul la Justiție al romilor”, Rusu D., Drumea G., (linkul) https://www.justitietransparenta.md/wp-content/uploads/2021/12/A4_Report_justitie_web.pdf.
- 9) MEC și ARI, (2021), „Raport actualizat privind cartografierea localităților dens populate de romi în Republica Moldova”, (linkul) [Metoda FOP GIZ \(gov.md\)](#).
- 10) IDS, (2003), „Accesul la justiție și procesul legal: Responsabilizarea instituțiilor legale față de persoanele sărace în LDC-uri”, M Anderson.
- 11) CRJM, (2018), Notă analitică „Încrederea în justiție din Republica Moldova 2001-2018. Evoluții și determinante”, Vasile Cantarji, (linkul) [2018.12-Increderea-in-justitie.-Evolutii.pdf \(crjm.org\)](https://www.crjm.org/2018.12-Increderea-in-justitie.-Evolutii.pdf).
- 12) OSCE, (2019), „Studiul Bunăstarea și siguranța femeilor”, Chișinău, 101 p. (linkul) https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf.
- 13) UNICEF Moldova, (2016), „Evaluarea participativă a barierelor pentru copiii romi și familiile acestora în accesarea serviciilor”, Chișinău, (linkul) <https://www.unicef.org/moldova/media/851/file/Evaluarea-participativa-a-barierelor-copii-romi.pdf>.

Asociația Obștească “Fiecare Contribuie pentru Schimbare”

tel/fax: +373 248 21 809

e-mail: office@fcps.md

**adresa: Str. 31 August, 112, or. Criuleni, MD-4801,
Republica Moldova**